

DOI 10.37491/UNZ.77.11
УДК 343.57

Олег ОМЕЛЬЧУК¹,
Сергій КРУШИНСЬКИЙ²

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проаналізовано поняття способів вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, які побутують у наукових колах. Встановлено та проаналізовано основні способи вчинення контрабанди наркотичних засобів та їх детальна характеристика. Серед загальної класифікації виділено та встановлено підвиди способів вчинення контрабанди наркотичних засобів, які є актуальними на сьогодні. Водночас охарактеризовано кожен підвид та надано наочний приклад, який демонструє суспільну небезпечність того чи іншого способу вчинення контрабанди наркотичних засобів. Встановлено, що з кожним роком

¹ доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, перший проректор,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
olegnik97@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4057-380X>.

² кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
decan_uf@univer.km.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-1583-226X>.

наркоторгівці винаходять ще більш зухвалі способи вчинення контрабанди наркотичних засобів, залучаючи при цьому до своєї протиправної діяльності працівників митниці та правоохоронних структур. Також, враховуючи нестабільну обстановку на окупованих територіях України та реалії сьогодення, встановлено інші протиправні способи вчинення контрабанди фальсифікованих лікарських засобів, що є досить небезпечним явищем. Визначено, що найбільш прийнятним і зручним способом для контрабандного переміщення фальсифікованих лікарських засобів є підроблені документи митної ідентифікації та використання фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності, що постає гострою проблемою та вимагає нових шляхів вирішення цього завдання, а також вдосконалення самого законодавства та правової системи в цілому. Проаналізовано способи кваліфікації вищевказаних правопорушень за кримінальним законодавством та виявлено недоліки щодо такої кваліфікації. Наведено наочний приклад та обґрунтовано необхідність внесення відповідних змін до чинної норми, яка передбачає відповідальність за вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів з подальшою перспективою їх застосування.

Ключові слова: способи вчинення, поза митним контролем, з приховуванням від митного контролю, документи митної ідентифікації.

Нестабільність ситуації, яка склалася на території України, та її євроатлантична інтеграція обумовили кількісне зростання випадків контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, удосконалення способів її вчинення, що вимагає якісного аналізу вищевказаного явища та пошуку шляхів удосконалення законодавства щодо протидії таким злочинним діянням.

Значний внесок у розроблення поняття, структури та характеристики способів вчинення контрабанди наркотичних засобів зробили В. М. Бахін, Р. В. Белкін, Л. М. Білецька, О. О. Васильєв, І. П. Возгрін, М. І. Костін, С. О. Сорока, І. В. Рудницький, В. М. Шевчук, Г. О. Шурухнов та інші вчені.

Метою статті є визначення основних способів вчинення контрабанди наркотичних засобів, здійснення їх кримінально-правової характеристики, а також висловлення пропозицій щодо удосконалення їх нормативно-правового регулювання.

Одразу необхідно розпочати з того, що теорія кримінального права розглядає поняття «*спосіб вчинення злочину (кримінального правопорушення)*» як певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, що застосовуються особою під час вчинення умисних або необережних злочинів, сполучених з вибіркоким використанням засобів їх вчинення [1, с. 50]. Спосіб вчинення кримінального правопорушення, за загальним правилом, є факультативною ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, однак, якщо це прямо передбачено диспозицією стат-

ті Закону України «Про кримінальну відповідальність», він набуває ознак обов'язковості. Зазначена проблематика була предметом ґрунтовних досліджень у наукових колах.

Так, Г. Г. Зуйков у своїй праці зазначає, що спосіб — це завжди більш-менш складний акт свідомої поведінки особи, спрямований її волею, який виступає необхідним елементом кожного злочинного діяння, оскільки будь-яке з них здійснюється шляхом певної поведінки суб'єкта, наміри якого не можуть бути реалізовані інакше [2, с. 16]. Таке визначення вартує уваги, однак слід констатувати, що не для усіх кримінальних правопорушень спосіб їх вчинення виступає визначальним складником.

На нашу думку, щодо сутності способу вчинення кримінального правопорушення заслуговують на увагу погляди О. Н. Колесніченка й В. О. Коновалової, які його тлумачать як спосіб дій злочинця, що виражаються в певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення і приховування злочинного діяння [3, с. 22]. Таке визначення видається більш глибоким та наближеним до нашого розуміння способу вчинення кримінального правопорушення.

Певну увагу вивченню способу вчинення злочину як елемента криміналістичної характеристики злочинів приділив В. Ю. Шепітько. Вчений визначив спосіб вчинення злочину як спосіб дій злочинця, що виражається у відповідній системі операцій і прийомів, як збірне поняття, структура якого охоплює способи: а) готування до злочинного діяння; б) його вчинення; в) його приховування (маскування злочинних дій) [4, с. 328]. Водночас очевидним є те, що спосіб вчинення кримінального правопорушення не завжди має повну структуру, адже велика кількість кримінальних правопорушень вчиняються як без попередньої підготовки (готування), так і без подальшого приховування їх події, слідів чи наслідків.

Іншими словами, *спосіб вчинення кримінального правопорушення* становить систему взаємозумовлених, рухливо детермінованих дій, які спрямовані на підготовку останнього, на його вчинення і приховування, які пов'язані з використанням відповідних знарядь та засобів і залежать від часу, місця та інших сприятливих обставин об'єктивної обстановки його скоєння [5, с. 15]. Таке визначення, на нашу думку, є достатньо аргументованим.

Спосіб вчинення кримінального правопорушення, який виступає певним порядком, методом, послідовністю рухів і прийомів, що застосовуються особою під час вчинення кримінальних правопорушень, має істотний вплив на ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення. Якщо проаналізувати законотворчу практику, то можна дійти висновку, що поряд із іншими ознаками складу кримінального правопорушення спосіб його вчинення враховується законодавцем під час конструювання диспозицій відповідних кримінально-правових норм, для яких спосіб вчинення кримінального правопорушення є конститутивною ознакою.

З одного боку, законодавець використовує спосіб вчинення кримінального правопорушення під час конструювання диспозиції норми, формулюючи як основні, так і кваліфіковані склади кримінальних правопорушень. З іншого боку, вчинення злочину з особливою жорстокістю або

загальнонебезпечним способом є обставинами, які обтяжують покарання (п.п. 10, 12 ч. 1 ст. 67 КК України). Таким чином, законодавець бере до уваги те, що ці два способи вчинення злочину завжди підвищують суспільну небезпечність діяння. Незважаючи на те, що вони не впливають на кваліфікацію діяння, суд, установивши їхню наявність, зобов'язаний навести їх у вирок та врахувати, призначаючи покарання. Такий підхід законодавця, на нашу думку, є абсолютно справедливим.

Заглиблюючись у тему нашого дослідження, відзначимо, що у ст. 305 КК України чітко ведеться мова лише про два види незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів через митний кордон України: 1) поза митним контролем; 2) з приховуванням від митного контролю. Водночас у наукових колах існують й інші підходи до виділення способів вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Наприклад, Л. М. Білецька виокремлює такі способи вчинення контрабанди, як: 1) контрабанда поза митним контролем; 2) контрабанда з ухиленням від митного контролю; 3) подання митному органу для митного оформлення документів, що містять неправдиві відомості [6, с. 10–11]. У науковій літературі також трапляється думка про існування змішаних (комбінованих способів) контрабанди, зокрема контрабанди з використанням фіктивного транспорту; контрабанди за сприяння осіб, які здійснюють митний контроль; контрабанди за участю представників підприємницьких структур та інших [7, с. 104].

Доволі цікавою виглядає класифікація способів контрабанди, запропонована І. А. Ніколайчуком, який розрізняє дві групи способів контрабанди:

— *легальний* (відкритий):

а) ненасильницький — шляхом обманного використання документів і засобів ідентифікації;

б) недекларування, або недостовірне декларування, що може мати як таємний, так і відкритий характер;

в) насильницький — шляхом прориву митного кордону всупереч прямій забороні працівників митниці;

— *прихований* (таємний):

а) переміщення об'єктів контрабанди шляхом незаконного перетинання кордону;

б) приховування об'єктів від митного контролю [8, с. 201].

Аналіз чинного кримінального та митного законодавства дозволяє, на наш погляд, запропонувати таку класифікацію способів вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів:

— *шляхом переміщення поза митним контролем;*

— *шляхом приховування від митного контролю;*

— *шляхом завідомо обманного використання документів чи засобів митної ідентифікації або шляхом недекларування чи недостовірного декларування.*

Розглянемо більш детально кожен із наведених вище способів. Так, відповідно до п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 8 під незаконним переміщенням предметів *поза митним контролем* потрібно розуміти їх переміщення через митний кордон України поза місцем розташування митного органу (тобто поза зонами митного контролю), або поза часом здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання посадовими особами митного органу своїм службовим становищем [9]. Подібний підхід до тлумачення цього способу контрабанди наведений і в ч. 1 ст. 482 Митного кодексу України: «тобто поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу» [10].

Варто зазначити, що такий спосіб вчинення контрабанди наркотичних засобів полягає в тому, що контрабандисти, намагаючись уникнути митного контролю, використовують для перевезення наркотичних засобів не центральні дороги (державного та місцевого значення), а польові, сільські об'їзні шляхи. При цьому вони завчасно розробляють схеми переміщення, детально планують свої маршрути, щоб мінімізувати ризик їх виявлення.

Водночас використовують мешканців прикордонної зони, які добре знають таємні переходи кордону з використанням місцевого ландшафту території. За винагороду так звані провідники проводять контрабандистів поза митним контрольно-пропускним пунктом. Також використовується допомога окремих корумпованих військовослужбовців Державної прикордонної служби України, які надають неправомірний дозвіл на перехід кордону в невизначеному для цього місці.

Досить цікавим прикладом у цьому контексті слугує випадок, коли у вересні 2018 року на кордоні зі Словаччиною співробітниками Служби безпеки України було виявлено тунель, який брав свій початок на приватному подвір'ї і тягнувся на десятки метрів через лінію кордону поза місцем розташування митного пункту. Загальна сума контрабанди, яка переправлялася декілька разів на тиждень за допомогою вагонеток, становила 50 млн євро [11].

Іншим різновидом контрабанди поза митним контролем є переміщення відповідних предметів за допомогою безпілотних літальних апаратів, так званих «дронів» та квадрокоптерів, оснащених камерами для візуального спостереження, які використовуються у військовій справі для ведення повітряної розвідки. Наприклад, 11 вересня 2019 р. за 30 кілометрів від кордону з Румунією, у Новоселицькому районі на Буковині, було затримано 4 громадян України, які мали намір переправити в сусідню країну підакцизні товари за допомогою мотодельтаплана, який керувався за допомогою GPRS-навігатора із заданим маршрутом [12].

Такий різновид способу контрабанди поза митним контролем є досить зручним, оскільки безпілотні літальні апарати можуть переносити предмети контрабанди за допомогою заданого маршруту, а також працювати в нічну пору доби. Варто зазначити, що в такій незаконній схемі бе-

руть участь як громадяни на території України, так і особи, які зустрічають літальний пристрій з іншого боку кордону.

Отже, можна констатувати, що такий спосіб контрабанди наркотичних засобів, як переміщення *поза митним контролем*, має свої різновиди вчинення, серед них ми виділяємо такі:

- 1) використання польових, степових та міжселищних об'їзних доріг;
- 2) залучення жителів прикордонної зони, які добре знають таємні переходи кордону, а також працівників прикордонної служби (за неправомірну вигоду);
- 3) створення тунелів;
- 4) використання безпілотних літальних апаратів: дронів, квадрокоптерів та мотодельтапланів із заданим маршрутом руху.

Такий детальний розгляд способу вчинення контрабанди наркотичних засобів, на нашу думку, є необхідним, оскільки кожен із вищеписаних різновидів способу має досить високий ступінь суспільної небезпеки, потребує детальної підготовки, залучення сил та засобів, втягування інших осіб до протиправної діяльності, в тому числі й неповнолітніх.

Другий спосіб вчинення контрабанди, наведений нами у класифікації, є досить поширеним. На нашу думку, під *приховуванням від митного контролю* слід розуміти умисні дії злочинця, які полягають у перешкоджанні встановленню відомостей щодо незаконного переміщення через митний кордон предметів шляхом приховування, знищення, маскування чи фальсифікації слідів контрабанди й контрабандиста, спрямовані на повне або часткове ухилення винного від кримінальної відповідальності.

Для більш детального розуміння розглядуваного нами питання необхідно звернутися до роз'яснення, викладеного у п. 5 Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 8, у якому під незаконним переміщенням предметів із приховуванням від митного контролю розуміється їх переміщення через митний кордон України з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом чи таких, що містять неправдиві дані [9].

Водночас відповідно до п. 53 ст. 1 Митного кодексу України під спеціально виготовленим сховищем (тайником) треба розуміти сховище, виготовлене з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон України, а також обладнані та пристосовані з цією метою конструктивні ємності чи предмети, які попередньо піддавалися розбиранню, монтажу тощо [10].

Аналізуючи судову практику, ми дійшли до висновку, що використання інших засобів чи способів, що утруднюють виявлення предметів, можуть визнаватися приховування останніх у валізах, одязі, взутті, головному вбранні, речах особистого користування, на тілі або в організмі людини чи тварини, а також надання одним предметам вигляду інших (зміна їхніх зовнішніх ознак — форми та стану, упаковки, ярликів, етикеток тощо).

На основі викладеного варто класифікувати способи вчинення контрабанди з приховуванням від митного контролю, таким чином:

1. *Приховування від митного контролю, пов'язане із суб'єктом злочину*, тобто мається на увазі приховування предметів контрабанди на тілі чи в організмі людини (тварини). Такі дії реалізуються шляхом:

а) *ковтання* — наркотики закладають у презервативи, гумові напальчники (в тому числі виготовлені з хірургічних рукавичок) тощо, зав'язують шовковою ниткою, змащують їх шаром смальцю, вазеліну або меду (для полегшення процесу ковтання) і ковтають. Під час подорожі такі пасажери, як правило, мало п'ють та їдять. Дуже часто вони приймають велику кількість скріплюючих і таких, що понижують кислотність шлунку, препаратів. Людина може «тримати» в собі гранули до 48 годин;

б) *приховування з використанням порожнин тіла*. Наркотики запаковують так само, як і для ковтання, але в цьому разі їх ще загортають у чорний пластик, обмотують спеціальною чорною плівкою підвищеної еластичності і лише після цього покривають мастилом. Потім ці закладки, найчастіше циліндричної форми, вкладаються або в пряму кишку, або у піхву. Розміри закладок у чоловіків — від 2 см в довжину і 1 см у діаметрі, у жінок — від 4–5 см в довжину і 1,5 см у діаметрі.

в) *вшивання наркотиків під шкіру*. На тілі людини заздалегідь робляться надрізи на шкірі, як правило, під руками чи на ногах. Розмір таких розрізів 2–4 см, глибина також від 2 до 4 см. У подальшому в такі розрізи на шкірі поміщають наркотичні засоби чи психотропні речовини [13].

Водночас ще одним різновидом виступає *особистий багаж та особистий автомобіль* злочинця. Найбільш використовуваними місцями приховування контрабанди у транспорті є шини ходових та запасних коліс, спеціально переобладнані або виготовлені паливні та водяні баки, ящики для інструментів з подвійними стінками та днищами, простір за передньою панеллю та декоративною обшивкою кабіни, порожнечі між подвійними стінками вантажного приміщення, спеціально обладнані сховища у балках, лонжеронах і шасі автомашини [14, с. 209]. Наприклад, у липні 2020 року на митному посту «Щербаківка» Харківської митниці ДФС під час митного контролю автомобіля, який рухався з України до Росії, водій помітно нервував, чим й привернув до себе увагу інспектора-кінолога. У ході подальшого огляду після демонтажу паливного баку транспортного засобу було виявлено 18 пакунків з канабісом загальною вагою близько 10 кілограмів та 8 пакунків з гашишем вагою 4 кілограми. Загальна вага виявлених наркотиків становила майже 14 кг [15].

2. *Приховування від митного контролю з використанням тайників у залізничному, повітряному, водному транспорті*.

Також сюди варто віднести *поштовий зв'язок*, який на сьогодні є чи найпопулярнішим способом переміщення контрабанди наркотичних засобів. Наприклад, з метою контрабандного переміщення через митний кордон України особливо небезпечних наркотичних засобів, громадянин України замовив у травні 2017 року у невстановленої особи з Королівства Нідерландів особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено, — канабіс та смола канабісу. Зазначені особливо небезпечні наркотичні

засоби, з метою контрабандного переміщення через митний кордон України було поміщено в 11 прозорих полімерних пакетів із запаяними краями, які, у свою чергу, були поміщені у сріблястий запаяний поліетиленовий пакет та відправлені як міжнародний експрес-відправлення. Однак у ході оперативно-розшукових заходів та здійснення працівниками СБУ контрольованої поставки громадянина України було затримано під час отримання посилки [16].

Варто відзначити, що злочинці дуже часто приховують предмети контрабанди у конструкціях та деталях *вагонів залізничного транспорту*, а також з цією метою спеціально обладнують відповідні тайники в пасажирських вагонах. Що стосується *повітряного транспорту*, то підготовка тайників у повітряних суднах є достатньо складною для контрабандистів, адже доступ до них без відома власника, адміністрації аеропорту чи аеродрому є практично неможливим. Водночас представники великого організованого наркобізнесу мають змогу переміщувати предмет контрабанди власними повітряними суднами. Якщо вести мову про *морський транспорт*, то майже вся контрабанда наркотичних засобів, що переміщується морськими суднами, приховується у вантажних контейнерах, переміщуваних партіях товарів тощо.

3. Приховування від митного контролю шляхом маскування.

Цей спосіб є зміною зовнішнього вигляду предметів контрабанди. Наприклад, у січні 2017 року громадянин України, реалізуючи злочинний умисел, направлений на контрабандне переміщення через митний кордон України особливо небезпечних психотропних речовин, діючи за попередньою змовою з іншим громадянином України та невстановленою особою, яка проживає у Королівстві Нідерланди замовив у неї, використовуючи поштовий зв'язок, особливо небезпечну психотропну речовину — МДМА у кількості 103 таблеток у вигляді мультиплікаційного персонажу «Посіпаки». Однак у ході проведення контрольованої поставки був затриманий співробітниками Служби безпеки України [17].

Наступним способом вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів відповідно до запропонованої класифікації є *завідомо обманне використання документів чи засобів митної ідентифікації або недекларування чи недостовірне декларування*, що порівняно є недостатньо дослідженим. Такий спосіб контрабанди може мати місце у випадку подання митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості (ч. 1 ст. 483 Митного кодексу України). Відповідно до п. 6 Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 8 підробленими потрібно вважати як фальшиві документи, так і справжні, до яких внесено неправдиві відомості чи окремі зміни, що перекручують зміст ін-

формації щодо фактів, які ними посвідчуються, а також документи з підробленими підписами, відбитками печаток та штампів. Необхідно також додати, що незаконно одержаними визнаються документи, які особа отримала за відсутності законних підстав або з порушенням установленого порядку. Документами, що містять неправдиві дані, є такі, в яких відомості щодо суті угоди, найменування, асортименту, ваги, кількості чи вартості товарів, а також їх відправника чи одержувача, держави, з якої вони вивезені чи в яку переміщуються, не відповідають дійсності [9].

Використання фальсифікованих документів для перевезення через митний кордон наркотичних засобів щодо їх ідентифікації в основному вчиняється організованими злочинними групами транснаціонального та економічного спрямування. Наприклад, на Полтавщині Служба безпеки України спільно з прокуратурою блокувала міжнародний канал контрабанди наркотиків з Європи. Так, у Кременчуці затримали 50-річного організатора наркотрафіку — під час одержання 700 пігулок трамадолу та 500 пігулок ефедрину. Наркотики в цьому випадку перевозилися через кордон за підробленими документами як медикаменти для онкохворих [18, с. 1].

Водночас досить поширеним способом є недекларування або недостовірне декларування даних про товари, які перевозяться через митний кордон України, а також контрабанда наркотиків з використання в разі перевезення, за міжнародними договорами, сировини, матеріалів та готової продукції (в мішках зі зернами кави, в ящиках з фруктами, в дитячих іграшках, у промисловому обладнанні, в консервних банках, в упаковках медикаментів та ін.). За статистичними даними (до 20 випадків виявляється в рік), вказаний спосіб вчиняється підприємцями та юридичними особами, які мають право займатися зовнішньоекономічною підприємницькою діяльністю як з наркотичними препаратами, так і з сировиною, з якої їх виготовляють.

Прикладом може слугувати такий випадок: під час перевірки працівниками ДМСУ в Закарпатській області підприємця М., який займається закупівлею і постачанням лікарських препаратів (ефедріна, новокаїна та ін.) з Німеччини до України виявлено 120 упаковок ефедрину, які не були зазначені в декларації. Під час проведення слідчих (розшукових) дій встановлено, що останній дав згоду організованій злочинній групі в м. Київ щодо поставки синтетичних наркотиків за окрему винагороду [18, с. 5].

Таким чином, контрабанда наркотичних засобів та фальсифікованих лікарських засобів може здійснюватись за допомогою подання митним органам:

- підробленого документа, в якому шляхом підчистки чи виправлення частково змінено первинний зміст справжнього документа;
- повністю виготовленого фальшивого документа (бланк, підписи, печатки, штампи);
- документа, який був отриманий незаконним шляхом і містить справжні підписи, печатки та надає право переміщати товари через митний кордон особі, яка такого права не має;

— документа, який є справжнім за формою, але містять неправдиву інформацію.

Аналізуючи реалії сьогодення, варто констатувати, що досить поширеними є способи вчинення контрабанди за участю представників підприємницьких структур; за сприянням осіб, що здійснюють митний контроль. Активно використовуються фіктивні фірми, здійснюються операції з сировиною, гуманітарною допомогою, декларуються вантажі не за своїми назвами, змінюються коди товарів [14, с. 210].

Не можна оминати увагою той факт, що контрабандисти широко використовують для реалізації своєї протиправної діяльності нестабільну ситуацію країні, а саме ведення бойових дій. Так, необхідно зазначити, що ст. 17 Закону України «Про лікарські засоби» передбачає можливість ввезення незареєстрованих в Україні лікарських засобів іноземних держав з метою медичного забезпечення військовослужбовців, які виконують завдання під час проведення антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, під час дії надзвичайного стану, особливого періоду, за наявності документів, що підтверджують реєстрацію і використання лікарських засобів у таких державах [19]. Тобто застосовується спрощена процедура ввезення на територію України лікарських засобів, які можуть переправлятися за підробленими накладними без належного маркування та ліцензії. Окрім того, п. 4 Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та контролю за обігом, передбачає, що пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у поштових (у тому числі міжнародних) відправленнях, а також як гуманітарної допомоги забороняється, за винятком випадків, коли наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори надсилаються у відповідні регіони України за окремим рішенням Кабінету Міністрів України у період дії надзвичайного стану [20].

Таким чином, перед нами постає питання правильної кваліфікації злочину. Так, відповідно до п. 11 постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 8 у випадках, коли вчинення контрабанди пов'язане з підробленням документів, печаток, штампів та бланків або з використанням підроблених документів, вчинене також належить кваліфікувати за сукупністю злочинів [9].

Ми вважаємо, що підроблення документа само по собі ознакою складу контрабанди не охоплюється. Контрабанда є складовим злочином лише у зіставленні з використанням підробленого документа особою, яка раніше не брала участі в його виготовленні. Якщо в цих умовах особа лише використовує підроблений документ, то її дії охоплюються ст. 305 КК України і не потребують додаткової кваліфікації за ст. 358 КК України, яка встановлює відповідальність за використання підроблених документів. Однак юридична оцінка суттєво змінюється, коли особа заздалегідь сама, і при тому, можливо, задовго до вчинення контрабанди, підробила

документ і потім використала його під час її вчинення. Тут уже наявна реальна сукупність двох самостійних злочинів.

Зважаючи на це, суперечним є твердження Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова та Л. В. Дороша, які вказують, що використання завідомо підроблених документів під час переміщення прекурсорів через митний кордон України охоплюється ст. 305 КК України і додаткової кваліфікації за ч. 3 ст. 358 КК України не потребує [21, с. 91].

Якщо звернутися до законодавства окремих зарубіжних країн, то можна помітити, що в ньому обов'язковою ознакою об'єктивної сторони контрабанди наркотичних засобів є спосіб переміщення наркотиків через митний кордон. Так, законодавці Азербайджану, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Російської Федерації, Таджикистану, Узбекистану, Естонії визнають такі дії караними, якщо вони вчинені поза митним контролем, або з приховуванням від митного контролю, або з обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації, або поєднане з недекларуванням чи недостовірним декларуванням.

Враховуючи вищевикладене, ми вважаємо, що такий спосіб контрабанди наркотичних засобів, як *«шляхом завідомо обманного використання документів чи засобів митної ідентифікації або шляхом недекларування чи недостовірного декларування»* необхідно вказати в нормі ст. 305 КК України. Відповідно до правил кваліфікації злочинів спосіб вчинення злочину не утворює сукупності злочинів, якщо він є обов'язковою, необхідною та невід'ємною ознакою певного діяння, тому в такому разі під час використання підроблених документів, контрабанда наркотичних засобів не потребуватиме додаткової кваліфікації за ст. 358 КК України.

Список використаних джерел

1. Панов Н. И. Понятие способа совершения преступления в уголовном праве. *Проблемы социалистической законности*. 1980. Вып. 5. С. 43–50.
2. Зуйков Г. Г. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений. Москва : ВШ МВД СССР, 1970. 191 с.
3. Уголовное право УССР. Часть общая / под ред. В. В. Сташиса, А. Ш. Якупова. Киев : Выща школа, 1984. 455 с.
4. Криміналістика / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид. Київ : Ін Юре, 2010. 496 с.
5. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1970. 31 с.
6. Білецька Л. М. Провадження в кримінальних справах про контрабанду в суді першої інстанції. Харків, 2009. 160 с.
7. Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 228 с.
8. Николайчук И. А. Соккрытие преступлений как форма противодействия расследования / под ред. Р. С. Белкина. М. : Мегатрон XXI, 2000. 223 с.
9. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 р. № 8. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3p3x6Pa>.

10. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/2Z3vYAg>.
11. Тунель між Україною та Словаччиною будували на очах мешканців Ужгорода (26.07.2012, 12:30). *UNIAN.NET*. URL : <http://bit.ly/3tLAzFI>.
12. Вночі на Буковині знайшли дельтаплан, який мав перевезти до Румунії 6 ящиків сигарет (11.09.2019, 13:53). *Espresso.tv*. URL : <http://bit.ly/3aMPfeZ>.
13. Тактика виявлення незаконного перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: методичні рекомендації. *Національна академія внутрішніх справ*. URL : <https://bit.ly/3aTxRFc>.
14. *Передало Х. С., Стасів Н. В.* Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 3. С. 206–211.
15. Робота кінологічної команди Харківської митниці ДФС. Найцікавіші знахідки (29.08.2018). *Територіальні органи ДФС у Харківській області*. URL : <http://bit.ly/3qiyUoA>.
16. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 27.11.2017 р. у справі № 127/23903/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <http://bit.ly/3tHwdPz>.
17. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 30.07.2019 р. у справі № 127/18104/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <http://bit.ly/3d0zio2>.
18. Експрес-аналіз про стан злочинності, пов'язаної з контрабандою наркотиків в Україні, за 2015 рік. Київ : СБУ, 2015. 46 с.
19. Про лікарські засоби. Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3a4WShK>.
20. Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та контролю за обігом. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 589. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3cYcmRQ>.
21. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / за заг. ред. Ю. В. Баулін, Л. В. Дорош. Харків : Право, 2005. 256 с.

Надійшла до редакції 12.09.2020

Oleh OMELCHUK,
Serhii KRUSHYNSKYI

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Methods of Smuggling Narcotic Drugs, Psychotropic Substances, their Analogues and Precursors or Counterfeit Medicines and their Criminal Legal Characteristics

The concept of ways to commit drug smuggling, psychotropic substances, their analogues and precursors or counterfeit medicines that are present in scientific circles is analyzed. The main methods of drug smuggling and their detailed characteristics among the general classification are established and subspecies of ways to commit drug smuggling, which are relevant today, have been established and analyzed. At the same time, each subspecies is described and a clear example is given, which demonstrates the public danger of a particular way of committing drug smuggling. It was

established that every year drug traffickers invent even more audacious ways to commit drug smuggling, while involving customs officers and law enforcement agencies in their illegal activities. Also, taking into account the unstable situation in the occupied territories of Ukraine and the realities of today, other illegal ways of smuggling counterfeit medicines have been established, which is quite a dangerous phenomenon. It is determined that the most appropriate and convenient way for the smuggling movement of counterfeit medicines is to forged customs identification documents and the use of fictitious business entities, which is an acute problem and requires new ways to solve this problem, as well as improvement of the legislation itself and the legal system as a whole. The methods of qualification of the above-mentioned offences under criminal law are analyzed and shortcomings regarding such qualifications are identified. A clear example and reasonably the need to make appropriate changes to the current norm, which provides for the responsibility for the smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors or counterfeit medicines, followed by the prospect of their use.

Keywords: *methods of commission, outside customs control, with concealment from customs control, customs identification documents.*